

is, hogy műszaki útmutatásokat fogalmazzunk meg;

- ezek az útmutatások és irányelvek vizsgálják felül az 1998-as ICNBS (International Conference on National Bibliographic Services) ajánlásait, és javasoljanak új megoldásokat annak érdekében, hogy a webszolgáltatások nyújtotta információ minden területén jobban szolgálják az

érintett felhasználók igényeit, túl a nemzeti határokon, ma és mindenkor a jövőben.

/BEAUDIQUEZ, Marcelle: What will be the usefulness of national bibliographies in the future? = IFLA Journal, 28. köt. 1. sz. 2002. p. 28–30./

(Berke Barnabásné)

A francia egyetemi könyvtárak állományának alakulása 1990 és 2000 között

Az *André Miquel* vezette bizottság 1989-ben a francia egyetemi könyvtárak helyzetében mutatkozó néhány súlyos problémára hívta fel a figyelmet. Ennek hatására az a döntés született az Oktatási Minisztériumban, hogy az egyetemi könyvtárakat erőteljesebben kell támogatni (építkezések, állományfejlesztés). Az 1980-as évek közepéig Párizs és környékének egyetemeit preferálták, s csak a kormány által elhatározott decentralizációs program keretében fordult meg ez a trend.

1990-ben az egyetemi könyvtárak 21,4 millió *monográfiát* jelentettek, 51,9% és 48,1% megoszlásban Párizs és a vidék között. Egy évtizeddel később a monográfiák összállománya 25,6 millióra rúgott, s a százalékos megoszlás 34,4%-ra és 65,6%-ra módosult a vidék javára. A furcsa ebben az, hogy míg a párizsi könyvtárak 1990-ben 11,1 millió kötetet jelentettek, addig 2000-ben csak 8,7 milliót. Egyelőre nincs megnyugtató magyarázat arra, hová lett 2,4 millió kötet; még egy radikális selejtezési program sem indokolhatja ezt a csökkenést, amely – ha leszámítjuk az új beszerzések-ből adódó növekedést – 4,25 millió kötet eltűnését jelenti.

A beszerzett monográfiák száma az 1991-es 472 400-ról 2000-re 887 300-ra nőtt. Még soha nem szereztek be ennyi könyvet tíz év alatt (7,6 millió). A csúcspontot az 1998-as év jelentette (948 400 kötet).

Két vidéki egyetemi könyvtár állománya haladta meg az egymilliót, négyé a félmilliót, 47 könyvtár rendelkezett 100–500 ezer kötetrel, de még a 100 000-et sem érte el húsznak az állománya. Párizsban a megfelelő adatok: 3 könyvtár egymillió kötet fölötti, négyen 500 ezernél több, 15-en 100 és 500 ezer kötet közötti, s 5-en 100 ezer kötet alatti állománnyal bírt.

A francia egyetemi könyvtárakban hagyományosan magas a *francia nyelvű publikációk* száma. Az 1990-ben beszerzett 405 300 kötet 79,7%-a francia nyelvű volt. (Vidéken 15%, Párizsban 31,7% volt a *külföldi könyvek* aránya.) 2000-ben a kutatás és oktatás nemzetköziségének fokozása mellett szóló érvek ellenére bár a külföldről beszerzett művek száma nőtt, százalékos arányszámuk azonban nem: a beszerzett 887 300 kötet 84,5%-a francia kiadók terméke volt. (A párizsi egyetemi könyvtárak gyarapodásában 23,7%-ot, a vidékiekben 12,4%-ot tett ki a külföldi beszerzések aránya.)

A francia egyetemi könyvtárakban általában nem túl terjedelmesek a *folyóirat-gyűjtemények*. 1990-ben 366 600 periodikumot jelentettek (benne a kurrens és a lemondott címekkel egyaránt), a párizsi könyvtárakból a mennyiség 41,6%-át, a vidékiekből pedig 58,4%-át. 2000-ben már 438 200-ra nőtt a címek száma, ám csak 6 könyvtár jelentett 10 000-nél többet, s a könyvtárak többségében a folyóiratcímek száma 1000 és 5000 között mozgott, 13-ban pedig még az ezret sem érte el.

A folyóirat-állomány legfrissebb alakulása is jelzi a francia egyetemi könyvtárak csökkenő nemzetközi irányultságát. Bár a kurrens címek száma nőtt, s ezen belül a külföldi periodikumé is, de nem százalékosan. A 90-es évek elején még több külföldi folyóirat érkezett a könyvtárakba, mint hazai: 1991-ben 51,3% volt a külföldi címek aránya, amely 2000-re 45,2%-ra csökkent.

A francia egyetemi könyvtárakban egyelőre csekély a *mikroformátumú dokumentumok* száma. Egyesek csak néhány százat jelentettek, mások néhány ezret. Több mint 50 000 csak 6 könyvtárban található. Összesen 1,3 millió mikroformátumú dokumentumot regisztráltak, s ebből egy párizsi könyvtár rendelkezik 121 000 egységgel.

1999-től a statisztika kiterjed az *elektronikus forrásokra* is. Tekintélyes összeget költenek erre a területre (2000-ben 56 millió frankot). Így 2000-ben ezért az összegért hozzáférést nyertek 2700 adatbázishoz és 53 400 folyóirat cikkanyagához. Öt könyvtár több mint egymilliót, 17 több mint félmilliót költött ezekre a forrásokra. A kép azonban egye-

netlen, mert némely egyetemi könyvtár még nagyon visszafogottan kezeli ezt a szektort.

/GABEL, Gernot: Zur Bestandsentwicklung französischer Universitätsbibliotheken 1990–2000. = Bibliotheksdienst, 36. köt. 10. sz. 2002. p. 1205–1210./

(Papp István)

Könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás egy nagyobb tudományos könyvtárban: útmutató az egyetemi, kutatóintézeti és nagyobb közkönyvtárak számára

A *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply* c. amerikai folyóirat 13. kötetének első és második összevont száma kézikönyv lehet mindazoknak a könyvtárosoknak, akik most ismerkednek ezzel a szolgáltatással, ugyanakkor hasznos olvasmány a területen régebben dolgozóknak is. Egyfelől esettanulmányként szolgál, mivel leírja egy könyvtárközi kölcsönzési részleg felépítését, munkáját stb., másfelől általános tanácsokat ad egy korszerű részleg megszervezésére és működtetésére.

Az első fejezet megpróbálja meghatározni a könyvtárközi kölcsönzést, a múltba visszatekintve a 20. század forrásmegosztási törekvéseig. A tevékenység két világosan elhatárolható feladattal áll: a kérésből (rendelésből) és a szolgáltatásból (küldésből, a kérés teljesítéséből). Az Egyesült Államokban a könyvtárak általában mindkét feladatot ellátják.

A második fejezet a könyvtár felépítését tárgyalja, ezen belül a könyvtárközi kölcsönzési részleg helyét, küldetésnyilatkozatát, a részlegen belüli szervezet kialakítását. Külön-külön csoport végzi a könyvtár olvasói által kezdeményezett kérések továbbítását más könyvtárakba, és a könyvtárba érkező rendelések teljesítését.

A harmadik fejezet a rendelési munka szervezésével foglalkozik, végigvezet egy tipikus munkanap feladatain a reggeli postabontástól és az éjszakai feldolgozási eredmények ellenőrzésétől kezdve a beérkezett megrendelések postázásáig, illetve a megrendelők értesítéséig.

A negyedik fejezet áttekinti a beérkezett kérések teljesítésének folyamatát: a kérések érkeztetését, a raktári jelzetek kikeresését, a kért dokumentumok megtalálását és a kölcsönzési műveletet.

A következő fejezetek a fenti tevékenységet az olvasó szemszögéből világítják meg, különös hangsúlyt helyezve a szolgáltatással szembeni elvárásokra. Ezek közül a legfontosabbak: a színvonal, az átfutási idő, az árak, a kényelmes használat. A könyvtárnak ki kell dolgoznia kölcsönzési politikáját, és azt az olvasók számára ki kell függesztenie, illetve az interneten elérhetővé tennie. Gondoskodni kell arról, hogy a kérelmeket az olvasók egyszerűen tudják kitölteni akár nyomtatványon, akár elektronikus úton. Tájékoztatni kell arról, hogy a rendelésnek más útjai is lehetnek (pl. faxon vagy telefonon). Fel kell hívni az olvasók figyelmét a másolatszolgáltatás szerzői jogi vonzataira. Ki kell térni arra is, hogy lehetőség van a megrendelt dokumentumnak a szokásos átfutási időnél rövidebb határidejű bekérésére. Tisztázni kell, hogyan kapja kézhez az olvasó a megrendelt dokumentumot (érte jön, elküldik a címére stb.). Végül figyelmeztetni kell a megrendelőt a határidők betartására (az esetleges hosszabbítási lehetőségekre) és egyéb kötelezettségeire.

Külön fejezet foglalkozik a könyvtárközi kölcsönzési politika kidolgozásánál szem előtt tartandó szövetségi (nemzeti), az államban és az adott helyen érvényes szabályokkal. A könyvtárak általában vagy hálózatba/konzorciumba tömörülnek, vagy kétoldalú megállapodásokat kötnek. Nagy részük szolgáltató hálózatokhoz is csatlakozik, mint amilyen pl. az OCLC.

A szerzői jogi kérdéseket önálló fejezet foglalja össze. Ez a könyvtárak számára tisztázza a legfontosabb fogalmakat, a kiadókkal való kapcsolat-tartás módjait, a jogdíjat kezelő intézmény szerepét és igénybevételét. A könyvtárközi kölcsönzési részlegeknek tisztában kell lenniük az elektronikus forrásokból történő szolgáltatás feltételeivel, a vonatkozó licenszszerződésekkel.